Nuorten muuttuva uskonnollisuus ja eriytyvät arvomaailmat

Veli-Matti Salminen

YTT, asiantuntija

Kirkkohallitus, Suomen ev.-lut. kirkko

Sisällys

Uskonnollisuuden kehitystrendit maailmalla ja Suomessa 3

Nuorten uskonnollisuuden muutoksia taustoittavat tekijät 4

Tulevaisuususko ja elämän merkityksellisyyden kokemus 4

Nuorten eriytyvät arvomaailmat ja uskonnollisuus 5

Nuorten uskonnollisuus ja koettu hyvinvointi 7

Uskonnollinen moninaisuus ja katsomuskeskustelun tarve 8

Uskonnollisuus vähemmistöidentiteettinä 8

Avointa keskustelua katsomuksista tarvitaan 9

Kysymys uskonnonvapaudesta 9

Mitä nuorten uskonnollisuuden murros tuottaa? 10

Kirjallisuus 12

Uskonnollisuuden kehitystrendit maailmalla ja Suomessa

Uskonnollisuudessa vaikuttaa globaalilla tasolla havainnoituna ainakin kolme kehityskulkua, jotka omalla tavallaan näkyvät myös Suomessa: maallistumisen eteneminen, uskonnollisuuden ja katsomusten monimuotoistuminen sekä uskonnollisuuden sukupuolittainen eriytyminen. Nämä trendit eivät ole toisilleen vaihtoehtoisia, vaan ne voivat esiintyä samassakin kulttuurisessa kontekstissa, vaikka toki painotukset vaihtelevat sen mukaan, missä päin maailmaa uskonnollisuutta tarkastellaan. Esimerkiksi maallistuminen etenee ja uskonnollisesti sitoutuneiden ihmisten osuus pienenee selkeimmin läntisessä Euroopassa, Yhdysvalloissa sekä Kiinassa ja Japanissa, jotka ovat kasvavan talouden mutta alhaisen väestönkasvun alueita. Vastaavasti uskontojen kannattajamäärät kasvavat monissa globaalin etelän runsaan väestönkasvun maissa, ja uskonnollinen moninaisuus taas lisääntyy esimerkiksi siellä, missä maahanmuutto on runsasta. (Ketola 2024.)

Edellä mainitut uskonnollisuuden kehityskulut ilmenevät eri tavoin myös suomalaisten nuorten keskuudessa. Uskonnollisuuden, hengellisyyden ja arvojen muutosten tutkiminen osoittaa erityisesti nuorten tapauksessa huomionarvoisia seikkoja, jotka ovat merkittäviä myös nuorten tulevaisuusorientaatioiden ja yhteiskunnallisen osallisuuden kannalta. Monet uskonnollisuudessa havaitut ilmiöt korreloivat eri tavoin esimerkiksi arvojen, yhteiskunnallisen aktiivisuuden, koetun hyvinvoinnin tai luottamuksen kanssa.

Tässä lyhytartikkelissa käsittelen tuoreiden tutkimushavaintojen pohjalta nuorten uskonnollisuuden ja hengellisyyden muutoksia: uskonnottomuuden lisääntymistä, katsomusten moninaistumista sekä sukupuolten välisiä eroja arvoissa ja uskonnollisuudessa. Pohdin sitä, mitä nykyiset kehityskulut kertovat nuorten tilanteesta ja mitä mahdollisia vaikutuksia näillä uskonnollisuuden ja hengellisyyden muutoksilla on tulevaisuuteen noin 25 vuoden aikaperspektiivillä. Keskeisinä uskonnollisuuden trendejä kuvaavina lähdeaineistoina käytän vuoden 2023 Nuorisobarometriä (Kiilakoski ym. 2024) sekä Suomen evankelis-luterilaisen kirkon nelivuotiskertomusta vuosilta 2020-2023 (Salomäki ym. 2024). Kyseisten tutkimusraporttien taustalla on pitkäaikaisia tutkimuksia sekä nuorten elämästä että suomalaisten uskonnollisuudesta ja arvoista.

Nuorten uskonnollisuuden muutoksia taustoittavat tekijät

Monet kansainväliset ja kansalliset tutkimukset osoittavat erityisesti läntisen Euroopan maissa uskonnollisuuden ja uskonnon koetun merkityksen heikkenemistä sukupolvia verrattaessa. Esimerkiksi *European Values Study* -arvotutkimuksen viimeisin aineisto vuodelta 2017 kertoo, että Suomessa suurin sukupolvinen muutos on tapahtunut nimenomaan uskonnon merkityksessä. Sekä itseään uskonnollisena pitäviä että uskontoa tärkeänä pitäviä on huomattavasti vähemmän 1980- ja 1990-luvuilla syntyneiden joukossa kuin heitä vanhemmissa sukupolvissa (Ketola 2020).

Uskonnollisuuden murros paikantuu erityisesti 1980-luvulla syntyneisiin millenniaaleihin ja vuosituhannen taitteen molemmin puolin syntyneeseen z-sukupolveen. Uskontoon sitoutumista eivät enää heidän kohdallaan ohjaa niin paljon tavat tai perinteet kuin oma valinta tai henkilökohtainen merkitys. Kulttuurisen moninaistumisen rinnalla kulkee myös uskonnollinen moninaistuminen, joka on 2020-luvulla arkipäivää huomattavasti useammalle nuorelle ja aikuiselle kuin se oli muutamia vuosikymmeniä sitten. Samalla myös uskonnot ja katsomukset ovat nousseet uudella tavalla osaksi arkipäiväistä keskustelua, eikä uskonto näyttäydy samalla tavoin yksityisasiana kuin se oli monelle aiemmalle sukupolvelle.

Uskonnon merkityksen vähentymisestä huolimatta nuoret eivät vaikuta välinpitämättömiltä. Heidän arvomaailmassaan näkyy vastuu tulevaisuuden maailmasta ja huoli sen turvaamisesta. Tämä vaikuttaa myös nuorten kokemaan hyvinvointiin. Nuorten arvomaailmojen eriytyminen taas näkyy vahvasti myös nuorten uskonnollisuudessa. Tässä luvussa luon katsauksen näihin taustatekijöihin.

Tulevaisuususko ja elämän merkityksellisyyden kokemus

Nuoret näyttäytyvät luottavaisimpina, kun heiltä kysytään, miten he suhtautuvat tulevaisuuteen. Sitran Tulevaisuusbarometri (Rekola ym. 2025) kertoo, että 15-24-vuotiaista lähes kolmasosa (29 %) odottaa tulevaisuutta innolla ja näkee siellä paljon mahdollisuuksia, kun vastaava osuus kaikissa vanhemmissa ikäryhmissä on vähintään puolet pienempi. Toki nuoristakin vastaajista merkittävin osa suhtautuu tulevaisuuteen välillä pelolla ja välillä innolla, mutta yksipuolisesti uhkakuvia näkeviä on nuorten joukossa kaikkein vähiten (6 %).

Nuorten tulevaisuususko on myös säilynyt jokseenkin vahvana, kun verrataan havaintoja aiempiin tuloksiin. Vuonna 2023 kysyttiin kokemusta siitä, kuinka paljon yhteiskunnallisten megatrendien kehityskulut vaikuttivat omaan elämään ja kuinka paljon ihmiset itse kokivat voivansa vaikuttaa niihin. Alle 25-vuotiaat vastaajat kokivat muita enemmän kehityskulkujen vaikuttavan omaan elämäänsä, mutta he kokivat myös kaikista vahvimmin voivansa itse vaikuttaa näihin kehityskulkuihin. (Lähdemäki-Pekkinen ym. 2023.)

Nuorille elämän merkityksellisyys muodostuu ennen kaikkea tulevien sukupolvien elämisen edellytysten turvaamisesta sekä siitä, että auttaa niitä, joilla menee huonommin. Näiden kahden selkeän kärkitekijän jälkeen kolmantena tulee menneiden sukupolvien perintö ja sen ylläpitäminen. Suhde jumalaan muodostaa elämän merkityksen alle viidesosalle vastaajista. (Kiilakoski & Happonen 2024.) Nämäkin havainnot heijastavat nuorten arvojen painottumista parempaan tulevaisuuteen ja toisaalta tämän päivän arkeen. Uskonnon vähäinen merkitys voi liittyä siihen, että monet uskonnot ja erityisesti luterilainen kirkko edustavat usein juuri ”menneiden sukupolvien perintöä”. Se ei tällöin muodostu yhtä merkitykselliseksi kuin sellainen uskonnon toteuttaminen, joka katsoo tulevien sukupolvien ja muiden ihmisten auttamisen suuntaan.

Nuorten eriytyvät arvomaailmat ja uskonnollisuus

Nuorten uskonnollisuudesta puhuttaessa huomio on syytä kiinnittää ensin globaaliin trendiin: nuorten naisten ja miesten arvomaailmat ovat eriytyneet toisistaan jo jonkin aikaa, ja sukupuolten välinen ero konkretisoituu niin arvomaailmassa, poliittisissa painotuksissa kuin uskonnollisuudessa. Tutkimuksen perusteella naisilla on havaittavissa selkeä ikäryhmittäin etenevä siirtymä vasemmistoliberaaleihin arvoihin. Miesten vastaava siirtymä on paljon vähäisempi, ja valtaosa miehistä sijoittaa itsensä poliittisesti oikeistoon ja arvomaailmassa liberaali-konservatiivi-jaon keskivaiheille.

Uskonnollisuudessa edellä mainittu ero näkyy siten, että nuorimmat naiset ovat aina edeltäviä sukupolvia vähemmän uskonnollisia. Tämä ei kuitenkaan koske uskontoja yleisesti, vaan paikantuu erityisesti kristinuskoon. Naiset ovat muutoin miehiä avoimempia uskonnollisuudelle, uushenkisyydelle ja vaihtoehtoisille hengellisyyden muodoille, mutta suhde kristinuskoon on varsinkin alle 30-vuotiailla naisilla etäisempi kuin saman ikäryhmän miehillä (ks. Kuvio 1). Nuoret miehet myös uskovat todennäköisemmin kristinuskon perususkomuksiin kuin nuoret naiset. (Salomäki ym. 2024.) Rippikoulun käyneille nuorille tehty kysely osoittaa lisäksi, että pojat sitoutuvat kristinuskoon tyttöjä enemmän siinäkin tapauksessa, että heillä ei olisi uskonnollista kotikasvatusta. (Tervo-Niemelä & Porkka 2024.)

Nuorten miesten poikkeaminen sukupolvisen maallistumiskehityksen trendistä on herättänyt paljon mediahuomiota. Ilmiön taustalla on toki osaltaan nuorten miesten vahvempi konservatiivisuus ja tarve hakea kristinuskosta sille tukea. Toisaalta on edelleen muistettava, että valtaosa kristityiksi itsensä kokevista nuorista miehistä ei kuitenkaan koe olevansa uskonnollisesti konservatiiveja. Lisäksi edelleen merkittävän suuri osuus nuorista miehistä on liberaaleja tai uskonnottomia.

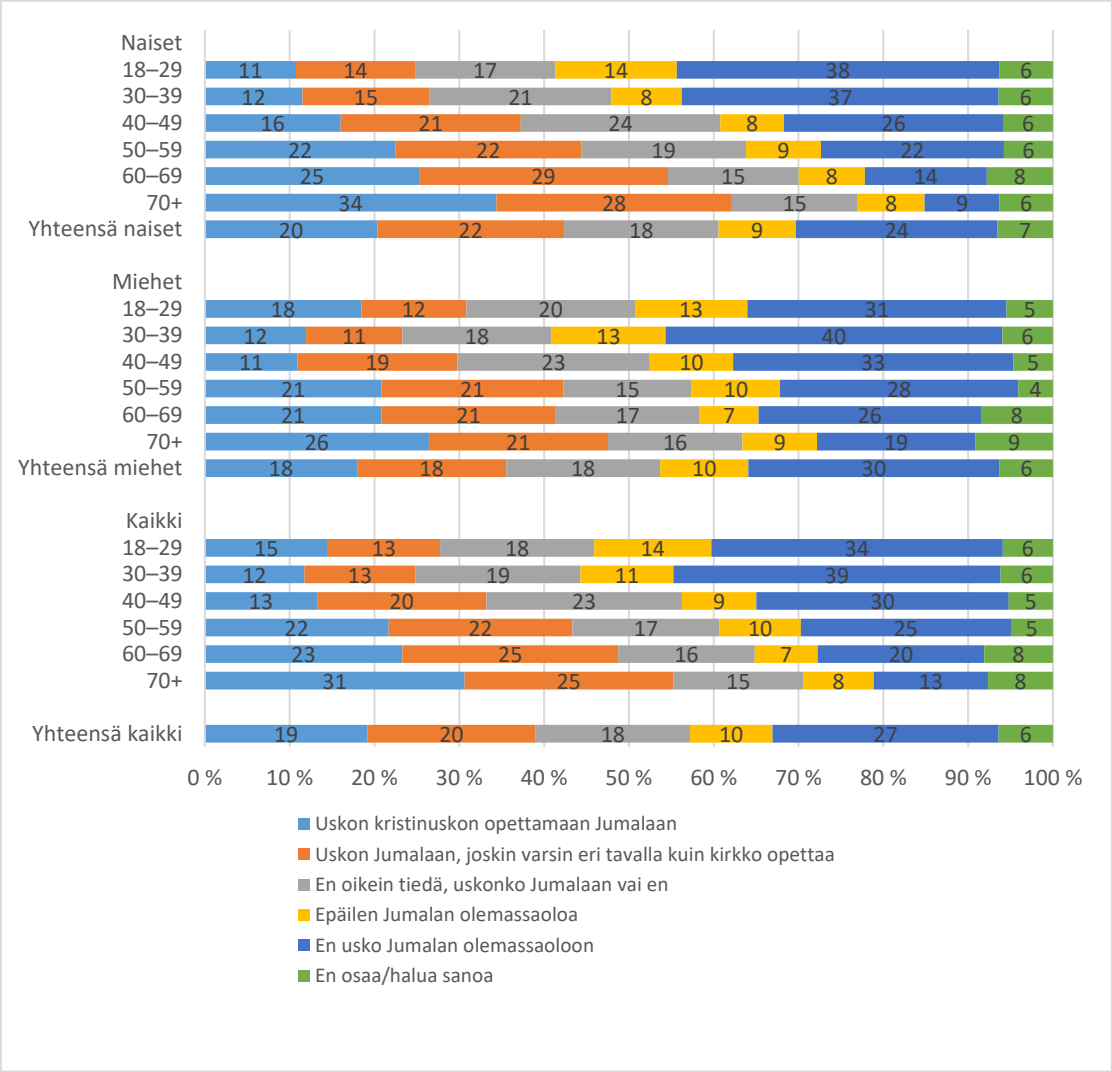

Kuvio 1. Suomalaisten jumalausko iän ja sukupuolen mukaan. Gallup Ecclesiastica 2024, N = 4 153.

Sikäli kuin arvoiltaan liberaalimmat nuoret eivät koe kristinuskoa omakseen, tämä viittaa samalla siihen, että kristilliset kirkot näyttäytyvät heille konservatiivisina eikä niiden yhteiskunnallista toimijuutta välttämättä nähdä auttamisen orientaatiosta käsin. Kirkkoihin hakeutuvat erityisesti ne nuoret, jotka etsivät vastauksia uskonopillisiin kysymyksiin ja henkilökohtaista kokemusta uskosta. Toisaalta myös henkinen ja hengellinen etsintä, uskon älyllinen pohdinta tai yhteiskunnallinen aktiivisuus ovat edelleen niitä teemoja, joiden takia osa nuorista hakeutuu kirkkojen piiriin.

Nuorten uskonnollisuus ja koettu hyvinvointi

Uskonnollisuuden yhteydestä hyvinvointiin on olemassa tutkimusnäyttöä, jota on kuitenkin hyvä tulkita varauksin. Uskonto voi toimia voimavarana kriisitilanteissa, ja uskonnollisten toimijoiden läsnäolo on yleensä hyvin toivottua kriisien sattuessa, mikä on paikallistasolla havaittu vaikkapa kouluampumisten tai suuronnettomuuksien yhteydessä. Nuorille uskonnon toimivuus voimavarana on kuitenkin usein riippuvainen siitä, onko sitä omaksuttu käyttöön aiemmin esimerkiksi lapsuudenkodin uskonnollisuuden kautta (Salomäki ym. 2024).

Nuorisobarometrin yleinen havainto oli, että uskonnolliset ja arvokonservatiivit nuoret arvioivat hyvinvointinsa muita paremmaksi. Tämä havainto kohdentuu erityisesti alle 18-vuotiaisiin poikiin, jotka ovat kaikista uskonnollisimpia. Koettu hyvinvointi ja tyytyväisyys elämään on kuitenkin vähäisempää yli 18-vuotiailla pojilla sekä kaikenikäisillä tytöillä kautta linjan. Tätä selittävät erot uskonnollisuudessa. Uskonnon ja hyvinvoinnin myönteinen yhteys näkyy useilla uskonnon eri ulottuvuuksilla, ja yhteys on vahvempi naisilla. (Tervo-Niemelä & Porkka 2024.)

Uskonnollisuus selittää hyvinvointieroja arvoihin kietoutuneena. Esimerkiksi arvokonservatiivit uskonnolliset nuoret ovat tyytyväisempiä elämäänsä kuin arvokonservatiivit ei-uskonnolliset nuoret. Vastaavasti arvoliberaalit uskonnolliset nuoret ovat tyytyväisempiä elämäänsä kuin arvoliberaalit ei-uskonnolliset nuoret. Naisilla koettua hyvinvointia selittävät paremmin arvot kuin uskonnollisuus, kun taas miehillä uskonnollisuus on vahvempi selittäjä hyvinvoinnille. (Tervo-Niemelä & Porkka 2024.)

Kun samaan aikaan tiedetään nuorten naisten olevan vähemmän uskonnollisia ja voivan keskimäärin huonommin kuin nuoret miehet, on tärkeää kiinnittää huomiota siihen, miten uskonnon välityksellä voitaisiin tukea nuorten naisten hyvinvointia. Uskonnollisten toimijoiden ja yhteisöjen toimintaa on myös syytä tarkastella kriittisesti siinä suhteessa, ovatko ne onnistuneet tukemaan nuorten hyvinvointia tasapuolisesti.

Uskonnollinen moninaisuus ja katsomuskeskustelun tarve

Vaikka maallistuminen ja uskonnoista etääntyminen on Suomen kontekstissa yksi keskeinen juonne uskonnollisuuden muutoksessa, se ei ole suinkaan ainoa. Katsomuksellinen moninaisuus kasvaa, samalla kun kasvava joukko ihmisiä sijoittuu uskonnollisuuden ja uskonnottomuuden väliselle ”sumealle” vyöhykkeelle.

Myös nuoret voidaan tutkimuksen perusteella jakaa kolmeen katsomukselliseen pääryhmään: perinteisesti uskonnolliset, uskonnottomat ja sumearajaiset. Ensin mainitut kuuluvat kiinteästi johonkin uskontokuntaan, osallistuvat uskonnollisiin tilaisuuksiin ja rukoilevat silloin tällöin. Uskonnottomat taas eivät kuulu uskonnollisiin yhdyskuntiin, eivät osallistu niiden tilaisuuksiin eivätkä rukoile. Suurin katsomuksellinen ryhmä nuorissa muodostuu sumearajaisista, jotka eivät täytä kummankaan edellä mainitun ryhmän kriteerejä. (Ketola & Salomäki 2024.)

Uskonnollisuus vähemmistöidentiteettinä

Vaikka nuorista merkittävin osa onkin katsomuksellisesti sumearajaisia, näyttää kuitenkin myös siltä, että uskonnottomuus yleistyy 30 ikävuotta lähestyttäessä. Uskonnollisten osuus sen sijaan jää pieneksi. Ilmiöön liittyy kiinnostavalla tavalla kokemus vähemmistöön kuulumisesta uskonnollisin perustein. Kun suomalaisilta nimittäin tiedusteltiin kyselyssä, kokevatko he kuuluvansa vähemmistöön uskonnollisen vakaumuksensa takia, näin vastasivat erityisesti ne nuoret vastaajat, jotka identifioituivat uskoviksi (ks. Taulukko 1). Vähemmistökokemus heikkeni yli 40-vuotiailla uskoviksi identifioituvilla. Sen sijaan uskonnottomiksi identifioituvilla ei ollut vakaumuksensa takia vastaavaa vähemmistökokemusta, joka olisi noussut nuorilla vastaajilla. (Salomäki ym. 2024.)

	Uskoviksi identifioituvat, vähemmistöön kuulumista kokevat		
Ikäryhmä	Miehet (%)	Naiset (%)	Yhteensä (%)
18–29	32	32	32
30–39	35	27	31
40–49	18	16	17
50–59	22	15	18
60–69	8	15	13
70+	11	18	15
Yhteensä	19	19	19

Taulukko 1. Uskonnollisen vakaumuksen takia itsensä vähemmistöön kuuluviksi kokevien prosenttiosuudet uskovien identiteettiryhmässä, ikäryhmän ja sukupuolen mukaan. Gallup Ecclesiastica 2024, N=4 146.

Havainto vähemmistökokemuksista vakaumuksen perusteella kertoo siitä, että uskonnottomuus ei näyttäydy nuorten sosiaalisessa ympäristössä erityisen poikkeavana, mutta uskonnollisuus sen sijaan voi tuottaa kokemuksen vähemmistöidentiteetistä. Uskonnon tun-

nustaminen voi näin ollen olla nuorten keskuudessa vastakulttuurista, mutta myös marginalisoivaa. Toki on myös huomattava, että yleisin vähemmistökokemuksen aiheuttaja koko vastaajajoukossa on vammaisuus tai pitkäaikaissairaus. Alle 30-vuotiaiden keskuudessa vahvimpana vähemmistökokemuksen lähteenä taas nousee seksuaalinen suuntautuminen tai sukupuoli-identiteetti.

Avointa keskustelua katsomuksista tarvitaan

Nuorisobarometri osoittaa kiinnostavasti sen, että vaikka nuoret enenevästi arvostavat yksilöllisen valinnan mahdollisuuksia sekä arvoissa että muissa elämänvalinnoissa, he pitävät tärkeänä sitä, että uskonnolliset symbolit voivat näkyä oppilaitoksissa niin opiskelijoilla kuin opettajilla. He kannattavat vahvasti kaikkien oikeutta puhua omasta uskonnostaan ja katsomuksestaan koulussa, mutta toivovat melko paljon myös sitä, että oppilaat saisivat koulussa tukea oman katsomuksen muodostamiseen. (Kiilakoski & Happonen 2024.)

Nuorten tarve katsomuksista keskusteluun ja uskontojen näkymiseen kouluissa ja oppilaitoksissa viittaa siihen, että uskontoa ei nähdä muusta elämästä erillisenä osa-alueena eikä siitä haluta myöskään vaieta, vaikka uskonnonharjoitus itsessään ei kuulukaan osaksi koulujen arkea. Tämä haastaa niin opetusalan ammattilaiset kuin kirkkojen ja muiden uskonnollisten yhteisöjen toimijat tekemään enemmän yhteistyötä sekä uskontolukutaidon että uskontodialogin edistämiseksi.

Kysymys uskonnonvapaudesta

Uskonnonvapaus merkitsee valtaosalle suomalaisista ensisijaisesti vapautta valita itsenäisesti oma katsomuksensa ja toimia tai olla toimimatta sen traditioiden mukaisesti. Harvemmin uskonnonvapaus sen sijaan näyttäytyy suomalaisille kysymyksenä uskontojen tasa-arvoisesta kohtelusta tai uskonnoista osana demokraattista yhteiskuntaa. (Ketola 2024.) Tässä piilee uskonnonvapauteen kohdistuva uhkakuva, jota uskonnolliseen ja etniseen enemmistöön kuuluva enemmistö ei helposti havaitse: vähemmistöuskontojen uskonnonvapaus on uhattuna vähemmistöjen joutuessa esimerkiksi syrjinnän tai häirinnän kohteiksi, ja tehokkaimmin tähän voisivat puuttua nimenomaan enemmistöuskonnon edustajat.

Nuorisobarometrin tarjoama tieto katsomuksellisen keskustelun tarpeesta oppilaitoksissa kertoo siitä, että nuoret haluavat uskonnonvapauden toteutuvan sekä yksilönvalinnan että katsomuksellisen moninaisuuden näkökulmasta. Syrjinnän kokemus marginalisoi, mikä lisää ristiriitojen kärjistymisen ja konfliktien riskiä. Tämän vuoksi koulujen ja oppilaitosten uskonnonvapauden toteutumista on tärkeää arvioida myös vähemmistöuskontojen näkökulmasta.

Mitä nuorten uskonnollisuuden murros tuottaa?

Suomalaisten nuorten uskonnollisuus on murroksessa yhteiskunnan maallistuessa, kulttuurisen ja uskonnollisen moninaisuuden lisääntyessä ja sukupuolten välisten arvoerojen kasvaessa. Suomalaiselle uskonnollisuudelle aiemmin tyypillinen kulttuurikristillisyys murtui viimeistään millenniaalien ja z-sukupolven myötä. Etenkin sosiaalisessa ympäristössä oletuksena ilmenevä uskonnottomuus ja samalla lisääntyvä uskonnollinen moninaisuus aiheuttavat ristipainetta. Tätä kehitystä vasten alle 18-vuotiaiden uskonnollisuus näyttäytyy hieman erilaisena. Nuorten miesten kiinnostus kristinuskoa kohtaan sekä nuorten naisten monimuotoistuva henkisyys viestivät siitä, että uskonnollisuuden muutos ei ole lainkaan lineaarinen eikä se johda suoraan kasvavaan uskonnottomuuteen sen enempää kuin lisääntyvään uskonnollisuuteenkaan.

Nuorten elämän merkityksellisyys syntyy vahvimmin tulevaisuuteen suuntautumisesta, paremman elinympäristön turvaamisesta ja toisten ihmisten auttamisesta. Nämä ovat monien yleishyödyllisten järjestöjen, mutta myös uskontojen ja katsomusten sisäänkirjattuja tavoitteita, joita uskonnollisissa yhteisöissä on syytä vahvistaa ja selkiyttää, jos halutaan puhutella nuoria ja motivoida heitä osallisiksi yhteisöjen toimintaan. Järjestöjen ja uskonnollisten yhteisöjen vapaaehtoisten ydinjoukko ikääntyy, ja tämän päivän nuoret muodostavat 25 vuoden päästä vapaaehtoistoiminnan rungon, mikäli vapaaehtoistoiminnalla edelleen on toimintaedellytyksiä.

Yhteiskunnan polarisoituessa entistä jyrkemmin arvojen ja poliittisten jakolinjojen mukaan tullee nuortenkin arvomaailmojen sukupuolittainen jakautuminen jatkumaan. Yhteinen nimittäjä sekä arvoliberaalien nuorten naisten että konservatiivisempien nuorten miesten välillä on ainakin turvallisuuden tarve epävarmuuden värittämässä ajassa. Erilaisten uskontojen ja katsomusten sekä myös uskonnottomuuden läsnäolo voivat kärjistää erimielisyyksiä, jos niistä ei voida keskustella vapaasti. Tämä tulee vaatimaan enemmän ja parempaa yhteistyötä koulujen ja oppilaitosten sekä uskonnollisten toimijoiden välillä, jotta nuorten toivoma katsomusmyönteinen ilmapiiri edistyisi.

Nuorten hyvinvointi eriarvoistuu ja erot kärjistyvät edelleen. Uskonto voi olla yksi voimavara nuorten hyvinvoinnin tueksi, mutta tämä vaatii panostuksia kodeilta ja perheiltä, joiden tarjoama uskonnollinen kasvatus on kuitenkin vähentynyt jatkuvasti. Evankelis-luterilaisen kirkon rippikoulun suosio tosin on edelleen melko laaja 15-vuotiaiden nuorten keskuudessa ja rippikouluun osallistuu enenevästi nuoria, jotka eivät ole vielä kirkon jäseniä. On ennakoitavissa, että lapsikasteiden jatkuvasti vähetessä luterilaisen kirkon rippikouluun osallistuvista nuorista jo huomattava osa on kirkkoon kuulumattomia ja pohtii siinä vaiheessa ensimmäistä kertaa kirkon jäsenyyden merkitystä. Rippikoulun jälkeen nuorille ei kuitenkaan ole juuri tarjolla tukea uskontoon tai katsomukseen liittyville pohdinnoille. Tässä opetusalan toimijoiden ja uskonnollisten yhteisöjen yhteistyö olisi jälleen tarpeen.

Uskonnolliset nuoret voivat paremmin ja ovat tyytyväisempiä elämäänsä kuin uskonnottomat. Havainnon taakse jää kuitenkin kysymysmerkkejä. Varsinkin nuorten naisten hyvinvointia lisää arvokonservatiivisuus yhdistettynä uskonnollisuuteen, mutta vähiten elämäänsä tyytyväisiä ovat arvokonservatiivit ei-uskonnolliset. Suurin ryhmittymä naisten ja

miesten joukossa ovat arvoliberaalit uskonnottomat, joiden koettu hyvinvointi on keskitasoa heikompaa. Nuoret naiset voivat ylipäänsä huonommin kuin ikäryhmänsä miehet. Jos sukupuolten välinen arvoero syvenee, myös naisten ja miesten kokeman hyvinvoinnin erot syvenevät. Merkittävä kysymys tulee olemaan se, miten ympäröivä yhteisö tukee liberaalien ei-uskonnollisten henkistä ja hengellistä kasvua.

Vahvasti uskonnolliset nuoret kokevat vähemmistöön kuulumista vakaumuksensa perusteella vahvemmin kuin aiemmat sukupolvet. On tärkeää, että uskonto ei muodostu pelkästään marginalisoivaksi tekijäksi varsinkaan nuorelle, joka rakentaa identiteettiään. Erityisen tärkeää tämä on vähemmistöuskontojen kohdalla, joita uskonnonvapauden perusteella tulee suojella syrjinnältä ja häirinnältä. Uskonnonvapauskysymys tulee voimistumaan maahanmuuttajaväestön kasvaessa ja uskonnollisen moninaisuuden lisääntyessä.

Nuorten uskonnollisuuden tutkimus osoittaa, että uskonnon merkitys ei tule heikkenemään tulevaisuudessakaan, vaikka uskonnon näkyvyyttä julkisuudessa säänneltäisiinkin tai valtion ja uskonnollisten yhteisöjen yhteistyötä karsittaisiin. Nuorille ominaiset tavat harjoittaa tai ilmaista uskontoaan ovat jo nyt hyvin moninaiset ja vaihtelevat, ja uusia uskonnollisia tapoja ja uskonnon ilmenemismuotoja tulee todennäköisesti syntymään entistä yllätyksellisemmissä yhteyksissä.

Kirjallisuus

Ketola, Kimmo (2020) Uskonto ja kulttuurin murros. Teoksessa Hanna Salomäki, Maarit Hytönen, Kimmo Ketola, Veli-Matti Salminen & Jussi Sohlberg: *Uskonto arjessa ja juhlassa. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2016-2019.* Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 134. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus, 12–44.

Ketola, Kimmo (2024) Maailman uskontotilanne ja uskonnonvapauden kehitys. Teoksessa Hanna Salomäki, Kimmo Ketola, Jyri Komulainen, Veli-Matti Salminen & Jussi Sohlberg: *Kirkko epävarmuuksien ajassa. Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2020-2023.* Suomen ev.-lut. kirkon tutkimusjulkaisuja 147. Helsinki: Kirkon tutkimus ja koulutus, 13–42.

Ketola, Kimmo & Salomäki, Hanna (2024) Uskonnollisia, uskonnottomia vai vähän molempia? Nuorten suhde uskontoon maallistuvassa yhteiskunnassa. Teoksessa Tomi Kiilakoski (toim.) *Katsomusaiheita. Nuorisobarometri 2023.* Julkaisuja (Nuorisotutkimusseura) 250. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusseura & Opetus- ja kulttuuriministeriö, 101–124.

Kiilakoski, Tomi & Happonen, Konsta (2024) Tilasto-osio. Teoksessa Tomi Kiilakoski (toim.) *Katsomusaiheita. Nuorisobarometri 2023.* Julkaisuja (Nuorisotutkimusseura) 250. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusseura & Opetus- ja kulttuuriministeriö, 9–98.

Lähdemäki-Pekkinen, Jenna & Rekola, Sanna & Solovjew-Wartiovaara, Anna & Thompson Coon, Rose (2023) *Tulevaisuusbarometri 2023. Suomalaisten tulevaisuususko yllätysten ajassa.* Sitran selvityksiä 231. Helsinki: Sitra.

Rekola, Sanna & Tuori, Sari & Vahti, Jukka (2025) *Tulevaisuusbarometri 2025 – Luottamus tulevaisuuteen koetuksella.* Sitran selvityksiä 246. Helsinki: Sitra.

Salomäki, Hanna & Ketola, Kimmo & Komulainen, Jyri & Salminen, Veli-Matti & Sohlberg, Jussi (2024) *Kirkko epävarmuuksien ajassa. Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2020-2023.* Suomen ev.-lut. kirkon tutkimusjulkaisuja 147. Helsinki: Kirkon tutkimus ja koulutus.

Tervo-Niemelä, Kati & Porkka, Jouko (2024) Uskonnollisuus ja hyvinvointi nuoruudesta aikuisuuteen siirtymässä: sukupuoli ja polarisaatio. Teoksessa Tomi Kiilakoski (toim.) *Katsomusaiheita. Nuorisobarometri 2023.* Julkaisuja (Nuorisotutkimusseura) 250. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusseura & Opetus- ja kulttuuriministeriö, 155–172.